

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1965 ὁ ὑπογραφόμενος τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων τῆς ἸΔ' Περιφέρειας, μετὰ ὀκταετῆ ὑπηρεσίαν ἐν Βεροία, μετετέθη εἰς Θεσσαλονίκην ὡς Προϊστάμενος τῆς ΙΓ' Ἀρχαιολογικῆς Περιφέρειας. Τὴν ἸΔ' Περιφέρειαν ἀνέλαβεν ἡ προαχθεῖσα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐφόρου δ. Ἀγγελικὴ Ἀνδρειωμένη.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΒΕΡΟΙΑΣ

Εἰς τὸ νέον κτήριο τοῦ Μουσείου Βεροίας ἐγένοντο συμπληρωματικὰ τινὰ ἔργα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν κεντρικῆς θερμάνσεως.

Αἱ Συλλογαὶ τοῦ Μουσείου Βεροίας ἐπλουτίσθησαν κυρίως ἐκ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ναούσης, ὡς καὶ παρὰ τὸ χωρίον Λευκόπετρα ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Βερμίου πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα (ἰδὲ κατωτέρω σ. 352). Ἐκ περισυλλογῆς τυχαίων εὐρημάτων προήλθον διάφορα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, τμήματα ἀγαλμάτων κλπ., ἐξ ὧν καὶ τὰ εἰκονιζόμενα ἐν Πί ν. 370 α-ε ἴτοι:

α. Τὸ ἄνω μέρος μαρμαρίνης γυναικείας κεφαλῆς φερούσης καλύπτραν (Πί ν. 370 α), ἐκ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ κ. Ζαρούκα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τρύφωνος.

β. Τμήμα μαρμαρίνης ὑδρορροῆς, σῶζον τὸ μέγιστον μέρος τῆς λεοντοκεφαλῆς, ἐκ τῆς οἰκίας Ἰορδάνου Κοσμίδου (Πί ν. 370 γ).

γ. Τεμάχιον μαρμαρίνου ἰωνίζοντος κιονοκράνου σῶζον δεξιὰν ἔλικα (Πί ν. 370 δ), ἐκ τινος οἰκοπέδου παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου.

δ. Τμήμα μαρμαρίνου ἀγάλματος (Πί ν. 370 β) ἐκ τῆς οἰκίας Ἰορδάνου Κοσμίδου, ὅθεν καὶ ἡ ἐν Πί ν. 370 γ μαρμαρίνη λεοντοκεφαλή.

ε. Τμήμα μαρμαρίνου ἀγάλματος, σῶζον μέρος ἐνδύματος πορπουμένου ἐπὶ τοῦ ὤμου (Πί ν. 370 ε), ἐκ τοῦ προαυλίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Κηρύκου, καὶ

ς'. Τραπεζοφόρον μαρμαρίνον, μὲ παράστασιν σχεδὸν ὀλόγλυφον Διὸς ὑπὸ μορφὴν ἀετοῦ ἀνάγοντος τὸν Γανυμήδην εἰς τὸν Ὀλυμπον. Τοῦτο εὐρέθη κατὰ τὴν διάνοξιν ὑπονόμων εἰς τὴν ὁδὸν Ἀγίας Ἀννης καὶ ἐξῶθεν τῆς ὁμωνύμου ἐκκλησίας.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΒΕΡΟΙΑ

α) Οἰκόπεδον ἀδελφῶν Καραντουμάνη. Ἐνῶ ἡ ἀνασκαφὴ ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τῶν ἀδελφῶν Καραν-

τουμάνη ἐθεωρήθη περατωθεῖσα τὸ 1964¹, ἀπεκαλύφθη παραλλήλως σχεδὸν πρὸς τὴν οἰκοδομικὴν γραμμὴν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδὸν Μ. Ἀλεξάνδρου, μέγα τμήμα ἀρχαίου τοίχου (Πί ν. 371 α). Ὁ τοίχος οὗτος συνδέεται ὀργανικῶς μετὰ καθέτου πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διατηρεῖται εἰσέτι κατὰ χώραν μαρμαρίνον κατώφλιον (πρβλ. Πί ν. 371 β-γ)². Δύο δόμοι τοῦ νέου τούτου τοίχου ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνωδομὴν τοῦ κτηρίου, ὁ τρίτος ἐκ τῶν ἄνω δόμος φέρει κατεργασίαν εὐθυνηρίας καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ μαρμαρίνου κατωφλίου, ἕτεροι δὲ τρεῖς δόμοι ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον, τὸ ὁποῖον ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου. Τὸ σύστημα τοιχοδομίας εἶναι ἀκανόνιστον ἰσοδομικόν. Λίθοι τινὲς φέρουν κατεργασίαν συστήματος ἀνωδομῆς μετὰ περιτενείας, φαίνεται δὲ ὅτι εὐρεθέντες ἐλαττωματικοὶ ἐχρησιμοποίηθησαν τελικῶς, ὅπου νῦν εὐρίσκονται. Τὸ συνολικὸν σφῆζόμενον ὕψος τοῦ τοίχου εἶναι περὶ τὰ 3 μ., τὸ δὲ ὕψος ἐκάστου δόμου περίπου 0,50 μ. Τὸ πάχος τοῦ τοίχου μένει ἄγνωστον, διότι κρύπτεται ὑπὸ τὴν ὁδὸν, τῆς ὁποίας τὸ ἐπικλινὲς κατάστρωμα εὐρίσκεται 1.50 - 2 μ. ὑπὲρ τὸν ἀνώτερον δόμον.

β) Οἰκόπεδον Γρηγορίου Κούτερη. Κατὰ Μάϊον 1965, ἀνασκαπτομένου τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Γρηγορίου Κούτερη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βενιζέλου, ἀπεκαλύφθη μικρὸν τμήμα θεμελίου τοίχου ἐκ παρωλίου, ἀνήκον εἰς σπουδαῖον μνημειακὸν κτήριο τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς. Τὸ οἰκόπεδον (Πί ν. 372 α, ἀριστερὰ) εὐρίσκεται πλησίον τοῦ προαναφερθέντος οἰκοπέδου ἀδελφῶν Καραντουμάνη (Πί ν. 372 α, ἄνω δεξιὰ, κατὰ τὸ πρῶτον βέλος καὶ τὸ σημεῖον, ὅπου κάμπτεται ἡ ὁδός), τῆς αὐτῆς τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου (Πί ν. 372 α, ὅπου τὸ δεύτερον βέλος)³, ὡς καὶ τοῦ μεσολαβούντος οἰκοπέδου τῆς Κλινικῆς Σόλωνος Ἀντωνιάδου, ὅπου κατὰ τὸ παρελθὸν εὐρέθησαν ἐπίσης λείψανα ὁμοίων τοίχων⁴.

Τὸ ἀποκαλυφθὲν θεμέλιον τοίχου (Πί ν. 372 β) διετηρεῖτο εἰς μῆκος ὑπὲρ τὰ 4 μ. καὶ ἔσφζε μέρος ἐκ τῶν κατωτέρων δύο δόμων, συνολικοῦ ὕψους περὶ τὸ 1 μ. καὶ πάχους κατὰ τι ὑπὲρ τὸ μέτρον. Εὐρίσκετο εἰς βάθος 1.70 μ. ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, πλησίον τῆς οἰκοδομικῆς γραμμῆς (Πί ν. 372 γ). Ἐχει τὸν αὐτὸν γενικῶς προσανατολισμὸν πρὸς τοὺς ἐλληνιστικοὺς τοίχους τῶν προαναφερθέντων οἰκοπέδων καὶ πι-

1. Βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 423 κ.έ.

2. ΑΔ Ε. ἀ. σ. 423, Πί ν. 473 γ.

3. ΑΔ Ε. ἀ., σ. 425 κ.έ.

4. BCH 1955, Chron. 1954, σ. 274.

θανώς εβαινε παραλλήλως πρὸς ἀρχαίαν ὁδόν, τῆς ὁποίας λείψανα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν διάνοιξιν τῆς νῦν ὁδοῦ Βενιζέλου.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ οἰκοπέδου καὶ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως εὐρέθησαν καὶ ἄλλαι πώρινοι πλίνθοι, ἐξ ὧν μία τοῦλάχιστον κατὰ χῶραν ἐγκιβωτισμένη ἐπὶ τοῦ λαξευθέντος μαλακοῦ βράχου. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἐπίσης εὐρέθησαν καὶ τὰ δύο τμήματα πηλίνης σίμης ἐν Πί ν. 373 γ.

Εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον καὶ κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ οἰκοπέδου (εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ ξυλοτύπου, ὅπου τὸ βέλος, ἐν Πί ν. 372 γ) ἀπεκαλύφθη μέρος ρωμαϊκοῦ ψηφιδωτοῦ κατὰ τὴν γωνίαν δαπέδου, τὸ ὁποῖον ἐπλαισιοῦτο διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Τὰ φολιδωτὰ μέρη τοῦ ψηφιδωτοῦ ὀρίζονται διὰ ψηφίδων μέλανος χρώματος, πληροῦνται δὲ διὰ ψηφίδων λευκῶν κατὰ τὴν γένεσιν, μεταβαλλομένων εἰς ροδόχροα ἢ κιτρινωπὰ ἐναλλάξ (Πί ν. 373 α).

γ) **Οἰκόπεδον Β' Δημοτικοῦ Σχολείου.** Ἐκ τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον ἀνεσκάφη δοκιμαστικῶς κατὰ τὸ 1963⁶, προήλθεν ἡ ἐν Πί ν. 373 β πηλίνη ἡγεμῶν κέραμος διακοσμουμένη διὰ συνθέτου μαιάνδρου κατὰ τὸ μέτωπον καὶ διὰ φύλλων λωτοῦ καὶ ἀνθεμίων ἐναλλάξ κατὰ τὴν σκοτίαν. Πρέπει νὰ εἶναι σύγχρονος περίπου πρὸς τὰ πώρινα κτήρια, τῶν ὁποίων λείψανα ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὰ προαναφερθέντα οἰκόπεδα.

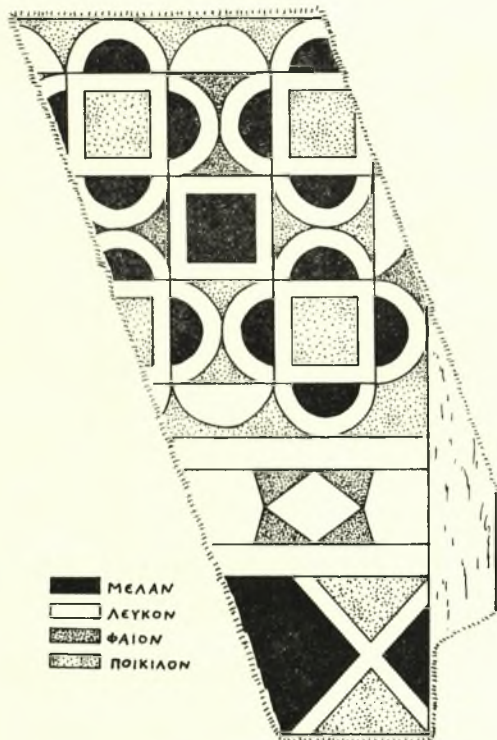
δ) **Βορεία νεκρόπολις Βεροίας.** Κατὰ τὴν πρὸς Β. (καὶ Α.) ἐξοδὸν τῆς πόλεως, ἀκριβέστερον μεταξὺ τῶν κλάδων τῆς διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἐδεσσαν ἀφ' ἐνός καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ἀφ' ἑτέρου, ἀνασκαπτομένου οἰκοπέδου τῶν Γκιλιοπούλου καὶ Ζαφεῖρη κατ' Ἀπρίλιον 1965 ἀπεκαλύφθησαν τέσσαρες κιβωτιόσχημοι τάφοι καὶ εἰς κεραμοσκεπῆς, ὅλοι σχεδὸν ἀκτέριστοι. Οἱ κιβωτιόσχημοι περιεβάλλοντο ἀπὸ μαρμαρίνας πλάκας, δι' ὁμοίων πλακῶν δὲ καὶ ἐκαλύπτοντο.

Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑπνόμων τοῦ Δήμου κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἐδεσσαν, μόλις 15 μ. ἀπὸ τοῦ προαναφερθέντος οἰκοπέδου, ἀπεκαλύφθησαν ἐπίσης ὀκτὼ κιβωτιόσχημοι τάφοι καὶ εἰς κεραμοσκεπῆς, ἀκτέριστοι καὶ οὔτοι καὶ μὲ προσανατολισμὸν ἐξ Α. πρὸς Δ.

ε) **Δυτικὴ νεκρόπολις Βεροίας.** Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς πόλεως πρὸς Δ., ἐντὸς τοῦ προαυλίου συντηρήσεως ὀχημάτων τοῦ στρατοπέδου τοῦ Β' Σώ-

ματος Στρατοῦ, γενομένων ἰσοπεδωτικῶν ἔργων, εὐρέθη κιβωτιόσχημος τάφος, περιβαλλόμενος καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς διὰ πλακῶν μαρμαρίνων. Ἐκ τῶν κτερισμάτων περιεσώθη εἰς τεμάχια ὑάλινον ἀγγεῖον.

Ὅμοίως κατὰ τὴν διεύρυνσιν ὁδοῦ πρὸς τὸ Γηροκομεῖον ὑπὸ στρατιωτικῆς μονάδος, κατὰ Ἰα-

Σχέδ. 1. Τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἀποκαλυφθέν κατὰ τὴν ὁδὸν Ἴπποκράτους ἐν Βεροίᾳ

νοῦάριον 1965, εὐρέθησαν, καὶ κατὰ τὰ κύρια κατεστράφησαν, τάφοι, ἐκ τῶν ὁποίων συνελέγησαν πῆλινα ἀγγεῖα εἰς θραύσματα καὶ φύλλα χρυσοῦ.

ς') **Ἀποκάλυψις ψηφιδωτοῦ δαπέδου ἐν τῇ ὁδῷ Ἴπποκράτους.** Κατὰ τὴν κατασκευὴν ὑπνόμου κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Ἴπποκράτους, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Ἄννης καὶ τῆς Μητροπόλεως, ἀπεκαλύφθη ψηφιδωτὸν δάπεδον εἰς μῆκος 2 περίπου καὶ εἰς πλάτος περὶ τὰ 0,50 μ. (Σχέδ. 1). Ἦτο χονδροειδοῦς κατασκευῆς διὰ θραυσμάτων μαρμάρων ποικιλοχρῶμων: φαιοῦ, ροδόχρου, πρασί-νου, κιτρίνου, λευκοῦ καὶ μέλανος. Περὶ τὰ 3 μ. νοτιώτερον εὐρέθησαν δύο τεμάχια ἀρραβδώτου κίνου, διαμέτρου κατὰ τὸ σφῶζόμενον ἄνω πέρας

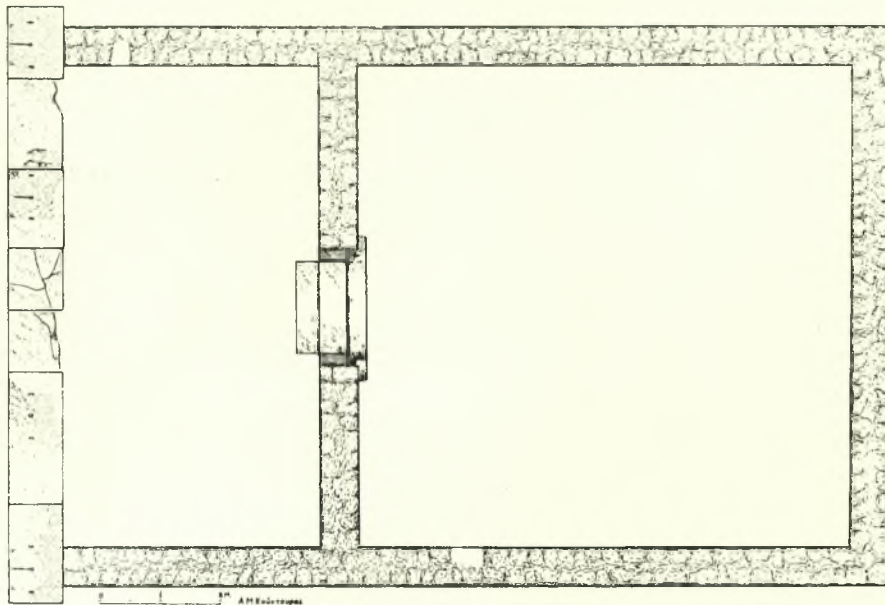
5. ΑΔ Ε.ά. σ. 425 κ.έ.

0,23 μ. Ἐβαινον ἐπὶ λειψάνων πλακοστρώτου δαπέδου εὐρισκομένου εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τοῦ ψηφιδωτοῦ.

ΒΕΡΓΙΝΑ

Κατὰ τὴν διάνοξιν θεμελίων πρὸς οἰκοδόμησιν ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ Γεωργίου Ἰακωβίδου ἐν Βερ-

σειὸν τῆς Βεροίας μαρμάρινος ἐνεπίγραφος βωμὸς ἀνατεθειμένος εἰς Δία Ὑψιστον. Ἐν συνεχείᾳ μοὶ ὑπεδείχθη τότε ἡ θέσις τοῦ Ἱεροῦ (Πί ν. 374 α, ὅπου τὸ βέλος), ἐκεῖ ὁμοῦ εἶδον μὲν μάρμαρά τινα διάσπαρτα καὶ τεφροχώματα κατὰ τὸ πρᾶνές τῆς τότε διανοιγείσης ὁδοῦ πρὸς Λευκόπετραν, ἀλλὰ δὲν ἠτύχησα νὰ ἴδω ἐπιγραφὴν ἢ ἕτερον

Σχέδ. 2. Κάτωσις Ἱεροῦ Μητρὸς Θεῶν Αὐτόχθονος

γίνῃ προῆλθον διάφορα ἀγγεῖα περισυλλεγένητα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Βεροίας.

ΛΕΥΚΟΠΕΤΡΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Ἱερόσκηφὸς Ἱεροῦ Μητρὸς Θεῶν Αὐτόχθονος

Παρὰ τὸ 13ον χλμ. τῆς διανοιγόμενης νέας ἐθνικῆς ὁδοῦ Βεροίας - Κοζάνης, πλησίον τοῦ χωρίου Λευκόπετρα ἐπὶ τῶν πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα κλιτύων τοῦ Βερμίου ὄρους, ἀπεκαλύφθη τυχαίως Ἱερόν τῆς Μητρὸς Θεῶν Αὐτόχθονος, ὅπως τὴν ὀνομάζουσιν αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἐπιγραφαί. Ὁ τόπος δὲν ἦτο ὄλως ἄγνωστος, ὅθεν, μετὰ τὴν πρώτην τηλεφωνικὴν ἀναφορὰν ἀξιωματικῶν τῆς 3ης ΜΟΜΑ περὶ ἀνευρέσεως « μιᾶς πλάκας με γράμματα », ἡ Ἐφορεία ἐκινήθη ἀμέσως διὰ τὴν διάσωσιν τῶν εὐρημάτων. Κατὰ τὸ 1958 διὰ πρώτην φοράν ὁ ὑπογραφομένος τὴν παρούσαν ἐπισκέφθη τὸν τόπον καὶ ὠδηγήθη εἰς θέσιν καλουμένην « στὸ μάρμαρο », ὅθεν περισυνελέγη ὁ εἰς τὸ Μου-

αῖολογὸν εὐρημα. Ὅπως δὲποτε τὸ τηλεφώνημα τῆς 3ης ΜΟΜΑ δὲν ἐκάλει εἰς ἄγνωστον τόπον.

Ὁ τόπος μέχρι πρό τινας ἦτο σχεδὸν ἔρημος. Μόνον μετὰ τὴν μεταφορὰν προσφύγων ἐκ τῶν ἐναντι Πιερίων ὄρεων, τὴν ἐγκατάστασιν τῶν εἰς τὸ νεοσύστατον χωρίον Λευκόπετρα καὶ τὴν διάνοξιν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς αὐτὸ, ἡ περιοχὴ ἤλλαξεν ὄψιν (Πί ν. 374 β).

Ἐν συντομίᾳ ὁ ναὸς (Σχέδ. 2) ἀποτελεῖται ἐν προνάῳ (Πί ν. 374 γ) καὶ σηκοῦ με συνολικὰς διαστάσεις 14.70 x 9.25 μ. (ὁ στυλοβάτης μετρεῖ 9.88 μ.) (Πί ν. 375 α), εἶχεν εἰς τὴν πρόσοψιν τέσσαρας κίονας ἀρραβδῶτους, ὕψους συνολικοῦ 3.87 μ. (βάσις 0,25, κορμὸς 3.48, κιονόκρανον 0,14 μ.), κατὰ τὴν ἀναπαράστασιν δὲ (Σχέδ. 3) τὸ συνολικὸν ὕψος τῆς προσόψεως ἦτο περίπου 6.25 μ. Ὁ ναὸς εἶχε μαρμάρινον τὸν στυλοβάτην, τοὺς κίονας, τὸν θριγκὸν καὶ τὸ ἀέτωμα κατὰ τὴν πρόσοψιν, τὸν οὐδὸν, τὸ θύρωμα καὶ βαθμίδα κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ μεσοτοιχοῦ

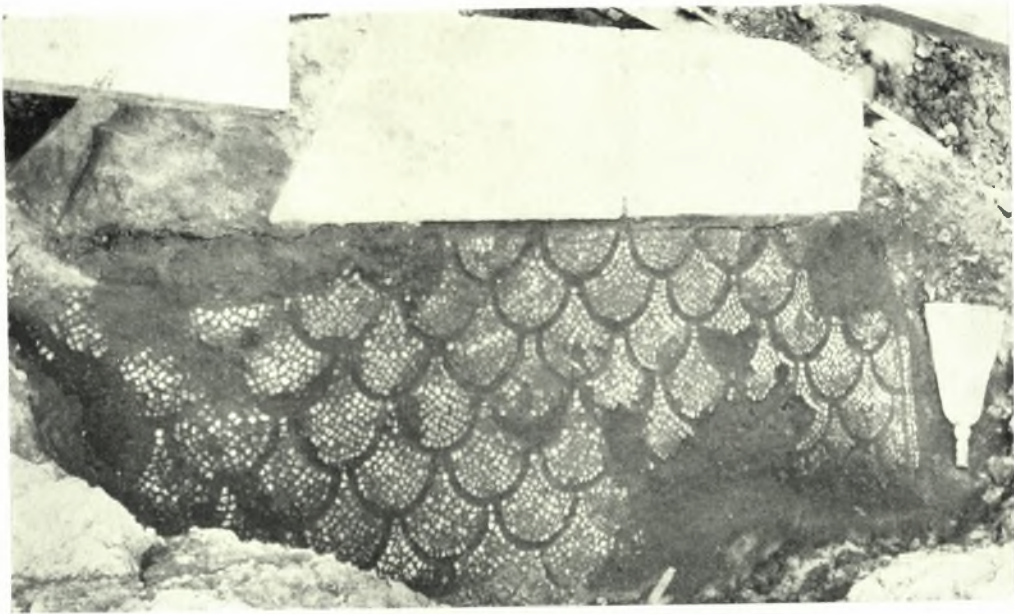
Βύροια. Οικόπεδον Καραντουμάνη: α - γ. Απόψεις από Ν. και Α. του υποκείμενου τοίχου

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

Βέροια. Οικόπεδον Κούτερη: α. Άποψις από ΝΑ., β. Λείψανον αρχαίου θεμελίου, άποψις από ΒΑ.,
 γ. Άποψις γενική από ΝΑ.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

Βέροια: α. Οικόπεδον Κούτερη. Ψηφιδωτόν δάπεδον από Β., β. Οικόπεδον Β' Δημοτ. Σχολείου.
Πηλίνη ήγεμών κέραμος, γ. Οικόπεδον Κούτερη. Τεμάχια πηλίνης σίμης

Φ. ΠΕΤΣΑΣ